

שיחות צבא הלוי

פרשת לך לך תשפ"ד

גבי אברהם אבינו במלחמת המלכים, ועוד מעניני הפרשה, וחשבון נפלא בהודאה לה' על הגשמים (מסכת תענית דף ו' ע"ב)

א. "ויבא הפליט ויגד לאברם העברי, והוא שכך באלני ממרא האמרי, אחי אשכול ואחי ענר, והם בעלי ברית אברם" (בראשית פרק י"ד פסוק י"ג).

ובפירושו 'העברי', פירש רש"י שבא מעבר הנהר, ובחז"ל איתא "רבי יהודה אומר, כל העולם כולו מעבר אחד, והוא מעבר אחד" (בראשית רבה מ"ב ח'), ויש לעיין למה הוזכר דבר זה דוקא כאן, וגם למה הוזכר דוקא כאן שהם בעלי ברית אברם, [ובפשוטו שהרי נטלו חלק במלחמה כמבואר אח"כ, וכן מבואר בספורנו].

ולעיל כתיב "ויקחו את כל רכש סדם ועמרה ואת כל אכלם וילכו, ויקחו את לוט ואת רכשו בן אחי אברם וילכו" (פסוקים י"א, י"ב), ויל"ע למה הוזכרו כאן ב' לקיחות, וביאר בספר תפארת ציון (לר"ז יאדלר), שהיו כאן ב' מלחמות, שכדלעמך נלחם בסדום על שמרדו בו, אבל אמרפל שהוא נמרוד נלחם באברם, שהרי הפילו לכבשן האש וניצל, ועכשיו ראה 'את כל הנפש אשר עשו בחרן', שהחזיר בתשובה, וע"כ רצה ע"י לקיחת לוט לגררו למלחמה, וזהו שנאמרו ב' לקיחות.

ולפ"ז הכל מיושב שפיר, שמוכן שהוזכר כאן אברם העברי, שזה היה עיקר הסיבה ללקיחת לוט, וגם מוכן מה שהוזכר כאן ענר אשכול וממרא, שכל זמן שרק האנשים הפשוטים חזרו בתשובה, לא היה כ"כ איכפת לנמרוד, אבל אחר שהאנשים החשובים ענר אשכול וממרא ג"כ עשו ברית עם אברם, דבר זה חרה לנמרוד, ולכך רצה לגרור את אברהם אבינו למלחמה, (ד"ז שמעתי בשם הג"ר אליהו דיסקין שליט"א).

ושמעתי בשם האדמו"ר מסאטמר זצ"ל, שבאמת אם מלכות תיקח אדם לא יצא אחיו למלחמה נגד אותה מלכות, אבל אברם העברי שהיה נגד כל העולם, הוא היה יכול לצאת למלחמה נגד המלכות.

ועיין עוד בספורנו שפירש פירוש אחר, וז"ל "לא שידע הפליט שהיה אברהם קרוב ללוט, רק ידע שהיה מחזיק בדיעות עבר כמוהו".

ב. "אל תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד" (בראשית פרק ט"ו פסוק א').

ופירש רש"י "אחר שנעשה לו נס זה שהרג את המלכים, והיה דואג ואומר שמא קבלתי שכר על כל צדקותי, לכך אמר לו המקום 'אל תירא אברם אנכי מגן לך' מן העונש, שלא תענש על כל אותן נפשות שהרגת, ומה שאתה דואג על קבול שכרך, שכרך הרבה מאד".

וצריך ביאור שאם חשש אברהם אבינו שינכו לו את שכרו, מה התשובה בהא ד'שכרך הרבה מאד', ולמה באמת לא חשיב שקיבל שכרו, ויתכן שהכוונה שאמנם קיבל שכר, אבל 'שכרך הרבה מאד', היינו שיש לך כל כך הרבה שכר על צדקותיך, שאף לאחר הניכור, שכרך הרבה מאד.

ויעיין ברמ"א (סימן תרפ"ב סעיף א'), שכתב "כששכח על הניסים בברכות המזון, כשמגיע להרחמן יאמר, הרחמן יעשה לנו ניסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מתתיהו וכו'".

ובספר תבואות שור, (בבכור שור, שבת כ"ב ע"ב), הקשה שהרי אין מתפללין על נס, דיעויין בגמרא במסכת ברכות (דף נ"ד ע"א), שאם היתה אשתו מעוברת, שלא יתפלל שיהיה זכר, ופירשה הגמרא (בדף ס' ע"א), שהוא משום שאין מתפללין על ניסים.

ובספר ישועות יעקב (סימן תרפ"ד ס"ק ב'), כתב שבאמת כשעושים לאדם נס מנכין לו מזכיותיו, ואמנם כשהנס מפורסם עד שהכל מכירין שמאת ה' היה פלא זה, הרי זכה שעל ידי כך נתפרסם שמו של הקב"ה, ואם כן לעומת מה שמנכין לו מזכיותיו משום הנס, הרי נעשה לו זכות חדש שעל ידו נתפרסם שמו של הקב"ה, ובעת שעשה אברהם מלחמה עם המלכים ונצח אותם, ודאי ניכו לו מזכיותיו, אבל לעומת זה זכות גדול היה לו, מאחר שנתפרסם על ידו שם ה' אלקי אברהם, שבמעט אנשים שהיו עמו ניצח המלכים האדירים האלו, והנה אברהם היה מתירא מחמת הניסים שנעשו לו, ועל זה אמר לו הקב"ה, 'אל תירא כי אנכי מגן לך', היינו שהניסים היו בעזר ה', על כן שכרו הרבה מאד, יען כי על ידו נתפרסם שם ה', וזהו שהוסיף המדרש לשון 'הכל יודעים', היינו שהדבר נעשה בפרסום, ומהאי טעמא דבאמת שאין להתפלל שהקב"ה יעשה לו נס נסתר, דהיינו נס שאינו מכיר בו אלא הוא, וכמו בהך דהיתה אשתו מעוברת, ומתפלל שיהיה זכר, דאם תלד זכר, אין ידוע שנעשה נס, דאולי היה מתחילה זכר, ואם כן אין כאן פרסום הנס, ועל זה מנכין לו מזכיותיו, ולעומת זאת אין לו שכר, כי אין ידוע שהוא נס, וכו', ועל כן בעת מלחמת רבים ביד מעטים, שנתפרסם שמו של הקב"ה, על כן אף שיש נכיון זכות מחמת הנס, אבל שכרם על ידי פרסום הנס גדול יותר, וזהו שאומרים 'הרחמן הוא יעשה לנו ניסים ונפלאות, כשם שעשית לאבותינו' שהיה בפרסום, ועל נס כזה אפשר להתפלל, משום שעל ידי כך נתפרסם שמו של הקב"ה, עב"ד.

ג. "ואברכה מברכך ומקללך אאור, ונברכו בך כל משפחות האדמה" (בראשית פרק י"ב פסוק ג').

והביאור בהא ש'ונברכו בך כל משפחות האדמה', היינו שכל אחד יברך את בנו שיהיה כמו אברהם, וקשה שהרי בתחילת הפסוק כתוב שיש מברכים את אברהם ויש מקללים, ובסוף כתיב ונברכו בך כל משפחות האדמה, וקשה מתחילה לסוף.

ואשר י"ל שאף אותם המקללים, מ"מ יודעים בלבם את מעלת אברהם, ובתוך ביתם מברכים לבניהם שיהיו כאברהם, (ד"ז שמעתי בשם הגר"ד סולוביצ'יק זצוק"ל, ושמעתי שכ"ה גם בשפת אמת).

ד. "ואברהם כבד מאד במקנה בכסף ובזהב" (בראשית פרק י"ג פסוק ב').

את מידת הזריות למדו מאברהם אבינו, וכדדרשינן במסכת פסחים (דף ד' ע"א, ובמסכת יומא דף כ"ח ע"ב), מקרא ד'וישכם אברהם בבקר', דזריזין מקדימין למצוות, ועוד מצינו בקרא 'וימהר אברהם' (בראשית י"ח ו').

אבל כל זה רק בענייני גבוה, אך בעניינים אחרים לא היה לו זריזות, וזהו מש"כ "ואברהם כבד מאוד במקנה בכסף ובזהב", והיינו שבדברים אלו היה כבד, וכן מצינו "חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצותיך" (תהילים פרק ק"ט פסוק ס'), והיינו שהזריזות רק בזה, וכן אמרו "לך אל נמלה עצל, ראה דבריה וחכם" (משלי פרק ו' פסוק ו'), והיינו ללמוד מנמלה רק לענין חכם, (עיקר הדברים הם מהספר בן איש חי פרשת לך לך, פתיחה למצוה ב').

ה. "ומלכי צדק מלך שלם, הוציא לחם ויין, והוא כהן לקל עליון" (בראשית פרק י"ד פסוק י"ח).

וכתב התרגום אונקלוס "ומלכי צדק מלכא דירושלם", וכ"כ האבן עזרא כאן "ושלם הוא ירושלים, והעד ויהי בשלם סכו" (תהילים ע"ו, ג'), וכן הוא ברד"ק, ובזמירות ליל שבת ד"כל מקדש אמר' שמחם בבנין שלם, ולכאורה הפירוש בבנין בית המקדש שתהיה בניתו שלמה, אבל להמבואר דשלם היינו ירושלים, י"ל שהכוונה לבנין ירושלים, (מנכדי אריה לייב נ"י בן הגרש"פ).

ו. "וימצאה מלאך ה', וגו', ויאמר לה מלאך ה' " (פרק ט"ז פסוקים ז' ט' י"א).

כתיב גבי הגר ג' פעמים "ויאמר לה מלאך ה' ", ופירש רש"י (בפסוק ט'), "על כל אמירה היה שלוח לה מלאך אחר, לכך נאמר מלאך בכל אמירה ואמירה", ובס' ישועות מלכו בסופו (בליקוטי תורה), פ' שהגר שהיתה שפחת שרי, היתה בדרגה גבוהה, וכמו עבד כהן שאוכל בתרומה, אבל כשברחה ומרדה בה, ירדה מדרגתה, ובמלאכים יש דרגות זו למעלה מזו, והנה כל אחד שמלאך מדבר עמו הרי המלאך הוא לפי דרגתו, ומי שהוא בדרגה גבוהה יותר הרי המלאך שנשלח אליו הוא בדרגה גבוהה יותר, והגר כשברחה ומרדה וירדה מדרגתה הרי נשלח אליה מלאך כפי דרגתה, ואמר לה המלאך הגר שפחת שרי 'אי מזה באת ואנה תלכי', וכוונתו להוכיח אותה על שמרדה בשרי, והשיבה 'מפני שרי גברתי אנכי ברחתי', ונמצא שהכירה כאן שהיא שפחת שרי, וא"כ עלתה קצת בדרגה, עד שלדיבור הבא היו צריכים לשלוח לה מלאך בדרגה גבוהה יותר, ואמר לה המלאך השני 'שובי אל גברת והתעני תחת ידיה', ושוב ע"י שקיבלה ע"ע לחזור לשעבוד שרי, עלתה יותר בדרגתה, עד שהיה צריך לשלוח אליה מלאך שלישי, ואמר לה 'הרבה ארבה את זרעך, ולא יספר מרב', וע"י בשורה זו עלתה עוד, עד שהיה צריך לשלוח אליה מלאך רביעי, שאמר לה את הדיבור הרביעי.

ד"ז שמעתי מכבוד הגר משה גפן זצוק"ל, ואמר שרואים מכאן יסוד גדול שאפשר לגדול מאמירה אחת לאמירה שנית, עד שאותו מלאך שדיבר עמה קודם שוב אינו מדבר עמה שנית, אלא צריך לשלוח מלאך אחר.

ובגוף הדברים לכאורה משמע בפסוקים שהיו שם ארבעה מלאכים, וכמבואר בספר ישועות מלכו, ומשמע כן בפסוקים שהרי מעיקרא היה מלאך שמצאה ואמר לה הגר שפחת שרי וכו', ואח"כ נאמר ג' פעמים ויאמר לה מלאך ה', אולם במסכת מעילה (דף י"ז ע"ב), איתא "יצא לקראתו בן תמליון רצונכם אבוא עמכם, בכה ר' שמעון ואמר מה שפחה של בית אבא נזדמן לה מלאך שלש פעמים, ואני לא פעם אחת יבא הנס מכל מקום", ופרש"י "הגר נזדמנו לה שלשה מלאכים, דשלש פעמים כתיב מלאך בפרשה", וצ"ע דהא בפסוקים משמע שהיו ד', וכפי הנראה דדריש רק היכא שנאמר 'ויאמר לה מלאך ה' ', וזה נאמר רק ג' פעמים.

שור"ר בילקוט שמעוני (רמז ע"ט), וכ"ה במדרש רבה פ' מ"ה ס"י ז'), "כמה מלאכים נזדווגו לה, רב חמא בר חנין אמר חמשה, כל מקום שנאמר אמירה, מלאך הוא, רבנן אמרין ארבעה, בכל מקום שנאמר מלאך".

ז. בספר 'משלחן רבי אליהו ברוך' (מהגרא"ב פינקל זצוק"ל), על התורה בפרשת לך לך (בראשית פרק י"ד פסוק כ"ה, עמוד נ"ג), הביא הגרא"ב שהגר חיים שמואלביץ היה פעם בברית מילה אצל הגר"ז, ואמר הגר"ז לאבי הבן שיעשה את המוהל שליח על המילה, והמוהל יעשה את הפריעה, והיינו שצריך לעשותו שליח משום שיש מצוה על האב למול, אבל פריעה לא ניתנה לאברהם, וכמבואר ביבמות ריש פ' הערל (דף ע"א ע"ב), והרי מה שמצות האב למול נאמר באברהם, וא"כ המצוה על האב היא רק המילה עצמה, והפריעה צריך לעשות כמו שב"ד חייבים למולו.

והובא שם שהגר"ש הקשה שבמדבר לא עשו פסח, ובתוספות (שם דף ע"ב ע"א, ד"ה משום), כ' דאפשר שמשום מילת בניהם, והרי במדרש מבואר (הו' בתוס' שם ע"א ע"ב, ד"ה מאי), שבמדבר מלו ולא פרעו, ואם אין זו מצוות האב בפריעה למה מעכב. והנה מברכים להכניסו קודם הפריעה, ומשמע שהפריעה היא בריתו של אברהם, ומשמע שאחר שנאמרה פריעה הרי נכללה במצוה של אברהם, [וכן הקשה שם הגרא"ב], וצ"ע.

א.ה. יעוין שם בהערה (ל"ט), שהביאו מהגר"מ שטיינברג שליט"א, שתירץ שכיון שכל שמל ולא פרע כאילו לא מל, א"כ אכתי לא נגמרה מצוות האב, דעדיין מצוות האב תלויה ועומדת אי יפרע, ולכך שפיר אפשר לברך להכניסו קודם הפריעה, וחשיב עובר לעשייתו, עכ"ה, ואם כנים הדברים אפשר ליישב אף את קו' הגר"ש להגר"ז, דאף במדבר מכיון שלא פרעו, הר"ז מעכב במצוות האב, ולכך לא יכלו במדבר לעשות הפסח].

ח. במסכת תענית (דף ו' ע"ב), איתא שכשייש ירדת גשמים, איכא ברכה שאומרים "מודים אנחנו לך ה' אלוקינו, על כל טפה וטפה שהורדת לנו", והנה אם יש לאדם שדה והיה צריך למטר וירד מטר, הרי צריך להודות להקב"ה, וניקח דוגמא שאם יש לו שדה קטנה של דונם אחד, שהיא בערך 31.5 אורך על 31.5 רוחב בערך, היינו אלף מטר מרובע, ואם בא להודות על גשם של כל גובה ס"מ אחד, הרי ירד גשם בסך של אלף מטר בגובה של ס"מ אחד, צריך להודות אלף פעמים, היינו על כל מטר ומטר, ואם נעשה חשבון כמה ס"מ יש בזה, הרי בכל מטר מרובע שהוא מאה ס"מ על מאה ס"מ, יש עשרת אלפים ס"מ, ונמצא שבשדה שיש בה אלף מטר מרובע, יש עשר מיליון ס"מ, וא"כ צריך להודות עשר מיליון פעמים.

ועתה יש לעשות חשבון כמה טיפות יש בכל ס"מ, וקשה לדעת, ואם יש חמישים טיפות בכל ס"מ, הרי צריך להכפיל הכל בחמישים, וכמבואר בגמ' שצריך להודות "על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו", וכמו כן בכל הטובות שהקב"ה עושה עמנו, צריך כל אחד לחלק לפרטים, ולהודות לה' יתברך על כל פרט ופרט.

בענין הכח הנפשי באזעקות

זכורני שבזמן מלחמת המפרץ הראשונה (בשנת תשנ"א), היו בלילות אזעקות מהטילים שהיו העירקים יורים על ארץ ישראל, וניגש אחד שהיה גר במקור בחו"ל, אל הגר' שלמה זלמן אולמן זצוק"ל, (הרב דמשכנות), ואמר לו שאין לו עוד כח לשאת יותר את המתח, ואמר לו הגרש"ז זצ"ל, 'אני מברך אותך שהקב"ה לא יראה לך כמה כח יש לך'.

עב"א הקל"י

ד עב אילדו הלוי שטינברג שליט"א

גליון 231

פרשת לך לך

ירושל' בב"ב

י"ב ז' ויהי ריב בין רעי מקנה אברם ובין רעי מקנה לוט והכנעני אז ישב בארץ, ופרש"י לפי שהיו רועיו של לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל, והם אומרים נתנה הארץ לאברם ולו אין יורש ולוט יורשו ואין זה גזל, והכתוב אומר והכנעני והפרזי אז יושב בארץ ולא זכה בה אברם עדיין ע"כ.

והנה לוט היה בנו של הרן שהיה אחיו של אברם וכיון שחרן כבר מת כמבואר בסו"פ נח ע"כ הרן יורש לאברהם, ומיהו הרמב"ם כ' בפ"י מנחלות הי"ט "העכו"ם יורש את אביו דבר תורה אבל שאר ירושתיהן מניחין אותן לפי מנהגם", ומבואר שאין ירושה לבי"ע אלא בן ולא שאר יורשים.

ובקובץ שעורים ב"ב אות ש"ג כ' מקור לזה מהכתוב ויאמר אברם הן לי לא נתת זרע ובן משק ביתי יורש אותי, והיינו אליעזר, ובודאי שלא היה לאליעזר שום דין יורש אצל אברהם, וע"כ הכונה דכיון דליכא יורשים והנכסים יהיו הפקר ממיילא יקדים אליעזר לכל אדם לזכות מההפקר, והרי היו לאברהם אחין ולוט בן אחיו וכי"מ כיון שאין לו זרע יהיו נכסיו הפקר, והקי בקובץ שעורים מוד' רש"י הנ"ל דלוט יורשו.

[וביבמות ס"ב א' א' דעכו"ם לאו בני נחלה, ויתכן שזה מקור ד' הרמב"ם שרק בן יורש ולא שאר יורשים, שאין בהם כל דין נחלה ורק שבן קם תחת אביו, אך רש"י שם פ"י שכוונת הגמ' בן כבת, ואם מקור ד' הרמב"ם הוא מהגמ' הנ"ל אי"כ מוד' רש"י שפ"י באופן אחר מושמע דלא ס"ל כהרמב"ם, אך לכאוי דחוק לפ' בן בגמ' דהכונה על שאר יורשים כיון דאיירי שם בבן, וא"כ אין ראי' מוד' רש"י דלא כהרמב"ם].

והנה בדברים (ב' ה') כי ירשה לעשו נתתי את הר שעיר, וכן כתיב (ב' י"ט) כי לא אתו מארץ בני עמון לך ירשה כי לבני לוט נתתה ירשה, וברש"י (פ"ה) "כי ירשה לעשו מאברהם עשר עמונים נתתי לו, שבעה לכם, וקניזי וקניזי וקדמוני הן עמון ומואב ויטעיר אחת מהם לעשו והבי לבני לוט בשטר שהחך אתו למוצרים ושתק על מה שהיו אומרים על אשתו אחותי היא עשאו כבנני", והוא חידוש נפלא שעשאו ללוט לבנו וע"כ קיבל ירושת ארץ עמון ומואב, ועפ"ז אי"ש שרועי לוט חשבו שהוא יורש את אברהם, (שהרי מועשה זה היה אחר שהיו במוצרים ולוט שתק וקיבל שטר זה), והם סברו שאין לאברהם בנים וע"כ כיון שלוט נעשה כבנו הרי הוא יורש לבדו.

אלא שמקור ד' רש"י הוא במדרש רבה (פרשה מ"א ה') ושם אי"ל מחר הוא מת ולוט בן אחיו יורשו, ומבואר שהוא מצד ירושת בן אחיו. וגם לא יתיישב הא דכתיב ובן משק ביתי יורש אותי, שהרי לוט היה יורשו.

ספק דאורייתא בגוי

רמב"ם בפ"י מומלכים ה"ח כ' אמרו חכמים שבני קטורה שהם זרעו של אברהם שבאו אחר ישמעאל ויצחק חייבין במילה, והואיל ונתערבו היום בני ישמעאל בבני קטורה יתחייבו הכל במילה בשמיני ואין נהרגין עליה.

ומבואר שגוי חייב בספק מוצה, והרי ד' הרמב"ם שספק דאורייתא לחומרא הוא מדרבנן, וא"כ צ"ל שתקנו רבנן גם על גוי ספק דאורייתא לחומרא.

אם יש תקנה דרבנן בגוי

וב"ע במל"מ פ"י מומלכים ריש הל' ז' שכי ועוד נ"ל דמועילם לא גזרו רבנן על המושך שיחזור ויכול אלא גבי ישראל, מידי דהוי אכמה גזירות וסיגים שעשו

חכמים, אבל בבני נח לא מוצאתי בשום מקום שעשו להם סיגים וא"כ מוכיח תיתי דבן נח המושך שהיה צריך לחזור וליכול מדרבנן.

בס' שדי חמד מערכת ז' כלל כ"ז אות ל"ג כ' בשם ס' שמוש ומגן שמועתי שייש ישראלים שקונים מים בירושלים תוב"ב מן העכו"מ" המולאים מבור שבעזרת בית המקדש ומוצוים את שואבי המים שיביאו להם מבור זה שמוצו מים נקיים, וכ' שם בתוך הדברים שכיון שעכו"ם אין נכנס למקדש הרי מו' ששולחו לשם עובר מושם לפני עור, ובשדי חמד שם כ' שיעל העכו"ם אין שום איסור ולא גזרו עליו שלא יכנס אלא רק על הישראל שלא יכנסו אותו, והביא בן מול"מ הנ"ל שלא גזרו איסורים על בי"ע, וא"כ אין לדון כאן מושם לפני עור.

[א.ה. יעו"י בלח"מ פ"י מומלכים הי"ט והביאו במג"ח סוף מוצה כ"ז דייש תקנות חכמים בגוי, ויעו"י ברמב"ם הל' נחלות פ"ז הי" דכ' דאין העכו"ם מחוייב לעמוד בתקנת חכמים, ויעו"י במהרש"ם ח"א ס"י קע"ט בזה, ובפר"ח יו"ד ג"ה ט"ז ובחתי"ס יו"ד רצ"ה, וברש"י סנהדרין נח; וכבר הביאו מהרשב"א חולין נז. בזה].

איסור גוי ללמוד תורה אם מזה"ת או דרבנן

ברמב"ם שם מבואר שאף שאמרו בגמ' שגוי שלמד תורה או עשה שבת חייב מיתה אבל אין הורגים אותו, ובלח"מ שם כ' דהאי חייב מיתה מדרבנן הוא וקרא אסכתא בעלמא, וכ"כ במג"ח מוצה רל"ב ב' הרמב"ם, והנה בלח"מ הביא שהתו בסנהדרין ג"ט א' הק' בהא דא"י שם דליכא מידי שלישראל אסור ולגוי מותר מהא דגוי שיטבת חייב מיתה, ות"י התו שאין דבר שלישראל מותר ולגוי אסור, אבל אפשר שיהא דבר שלישראל הוא בו מוצה ולגוי אסור, וכ' בלח"מ שלחמב"ם מוז"ש בלא"ה הקו"ד ס"ל שהוא מדרבנן.

עוד אם יש תקנה דרבנן בגוי

וע' בס' פניני רבינו יחזקאל ס"י ח' שהגר"י אברמסקי זצ"ל הק' בן על תו' סנהדרין ס"ח ב' שגר קטן הוא מדרבנן, שהרי לפ"ז נמוצא שהוא באמת גוי ורק מדרבנן צריך לנהוג כישראל, וכיון שמה"ת הוא גוי מאי שייך עליו חיוב לשמוע בקול תקנות חז"ל.

ובע"ז לר' יהודה דס"ל בב"ק פ"ז דסומא פטור מן המצוות, ודנו בזה אם פטור גם מלאוין, ע"י טו"א מוגילה כ"ד שכי שחייב בלאוין וכן בפמ"ג בפתחה או"ח ח"ג אות כ"ט, וע"י נוב"י תנע"א או"ח ס"י קי"ב דפטור גם מל"ת, וע"י רע"א תנע"א תשו קנ"ג, ובס' המכריע לבעל תו' רי"ד ס"י ע"ח ס"ל דפטור גם מלאוין, ובהג"ה שם כ' דחייב בל"ת, וע"י במג"ח מוצה ב', והרי בתו' כ' שם שסומא חייב במצוות מדרבנן ואם פטור גם מלאוין מה מחייבו לשמוע בקול חכמים, וע"י טו"א מוגילה כ"ד שהק' בן על סומא.

תקנה דרבנן על קטן

וכן גם בחינוך של קטן להתו' ברכות מ"ז שגם הקטן חייב, אבל לרש"י הקטן ענינו אין חייב ורק אביו חייב לחנכו, וע"י דברי סופרים ס"י א' כ"ד דרצון ד' לשמוע בקול החכמים, וע"י בס' עין הרועים ערך בן נח אות ג' שדן אם בי"ע מוזהר על סיג לז' מצוות.

(וע"י במג"ח מוצה כ"ז וכ"ח דליש תקנות חז"ל על בי"ע, וע"י בע"ז ל"ז ע"ב זנות בבית דינו של שם גזרו, ומבואר שהיו גזירות דרבנן קודם שנצטוו בלאו דלא תסור).

ספק כרת לחומרא

הנה די הרמב"ם שספק דאורייתא מה"ת לקולא ורק מדרבנן לחומרא, ובכס"ט פי"ט מה"ל טו"מ הי"ב הביא גי' ישנה ברמב"ם שבאיסור כרת ספקו לחומרא מה"ת.

ספק בדבר שיש בו חיוב מיתה

הנה יל"ע במיתה שאין כרת אם ספקו לחומרא, ולכא' מיתה בידי אדם חמירה יותר מכרת בידי"ש וזהא ספק לחומרא מה"ת.

והנה בי"ע נהרג על ז' מיצוות שלו, וא"כ יש לדון שיהא ספק לחומרא כיון דהוי ספק חיוב מיתה, ואמנם יש לדון אם מזה שספק כרת לחומרא אם הוא סיבה שכל שיש בו כרת או מיתה ספקו לחומרא, או נימא דכיון שיש בו כרת או מיתה הרי זו ראי' על חומר האיסור וע"כ ספקו לחומרא, וא"כ אפשר שדוקא בישראל שיש בהם חילוק שיש לאוין שאין בהם כרת ויש לאוין שיש בהם כרת בזה אפ"ל שלא שיש בו כרת מוכח דחמיר טפי, אבל בי"ע שאזהרתן זו היא מיתתן אין ראי' שהלאו חמור יותר, אך אם נימא שכרת ומיתה הם סיבה לספק לחומרא א"כ גם בב"ג הוי ספקא לחומרא.

אין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת

כע"ז כ' לדון במק"א אם מושכח"ל עשה דוחה ל"ת בב"ע, שהרי אין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת ובב"ע הוי חיוב מיתה וא"כ אין עשה דוחה ל"ת, או נימא דמזה שאין דוחה לא שיש בו כרת הוא ראי' על חומר האיסור וכ"ז שייך בישראל שיש חילוקים בין האיסורים ולא בגוי שאזהרתן זו היא מיתתן.

[א.ה. מצינו במג"ח בקומץ נגחה שמו"ז דכ' כתבתי דמשכחת שיהיה איש חצי ישראל וחצי עכו"ם כו' וצריך לחקור כו' אם צריך לעשות קרבן פסח דהא מצד ישראל חייב לעשות קרבן פסח, ומצד עכו"ם לא יוכל לאכול הפסח כו' ואין לומר דיאכל הפסח ואי משום דיעבור על ל"ת של כל בי"ע לא יאכל בו נימא דעשה דפסח דוחה את ל"ת דכל בי"ע, אך אפ"ל דהעשה דישראל לא דחי הל"ת דצד עכו"ם, אך בכאן אפ"ל דאפ"ה לא דחי דהא עשה לא דחי לא תעשה שיש בו כרת, וכ"ש ל"ת שיש בו מיתה, ואצל בי"ע אזהרתן זו היא מיתתן, והנה אם עובר על לאו חייב מיתה ולא דחי העשה הל"ת שיש בו מיתה, ואפ"ל דאם המיתה הוא רק בשביל חלק העכו"ם דחי העשה הל"ת, דא"כ לא מושכחת אצל עכו"ם שיהיה עשה דוחה ל"ת, מבוואר דהמג"ח פשיט"ל דיש עדל"ת בב"ע, וכ' לדון משום דהוי לאו שיש בו מיתה].

ספק במצוות של בי"ע

והנה הרמב"ם הלכות מלכים פרק י' הלכה ח' כ' "אמרו חכמים שבני קטורה שהם זרעו של אברהם שבא אחר ישמעאל ויצחק חייבין במילה, והואיל ונתערבו היום בני ישמעאל בבני קטורה יתחייבו הכל במילה בשמיני, ואין נהרגין עליה", וכ' בכס"ט "מה שכתב ואין נהרגין עליה, משום דאשבע מצוות אשכחן שנהרגין וכמו שקדם, אשמונה לא אשכחן", ובמל"ט חלק ו' כ' "הוא משום דנתערבו בני ישמעאל בבני קטורה והכל חייבים מספק ואין נהרגין מספק". ונמצא שלכס"ט אין מיתה על ביטול מצוות מילה בבני קטורה ולהמלי"ט יש מיתה ורק שאין נהרגים מספק.

וע"פ די המל"ט י"ל דלח"י חייבים בספק דאף דס"ל להרמב"ם דספק דאורייתא לחומרא הוא מדרבנן, והרי במל"ט כ' שאין תקנות דרבנן בגוי, אבל כיון שעל מילה יש חיוב מיתה מודה הרמב"ם בספק חיוב מיתה דאז"ל לחומרא.

מי כשר למול בני קטורה

בע"ז כ"ז א' אתמר נזנן למילה בעכו"ם שהיא פסולה, דרו בר פפא משמיה דרב אמר ואתה את בריתי תשמוור ור' יוחנן אמר הכול יכול, ויל"ע איך הדין במילת בני קטורה אם גוי כשר למול, ובמג"ח מצודה ב' אות י"ב מבוואר שגוי אין יכול למול. והנה הרמב"ם כ' בפ"י ממלכים ה"ז שבני קטורה נתערבו עם בני ישמעאל וכולם חייבים בספק, ויל"ע מי מול אותם שהרי כל מי שמל אותם הרי הוא בספק שאולי הוא מבני ישמעאל שאינו חייב במילה ופסול למול, והיה אפ"ל שהוא ספק ספיקא ספק אם הנימול חייב ואת"ל חייב אפשר שגם הכול בר חיובא, אך צ"ע כו"ש כמה שאמרו בר"ה כ"ט א' טומטום אינו מוציא לא את מינו ולא את שאינו מינו, ופרש"י טומטום אינו מוציא את מינו טומטום כמותו שמא תוקע זה נקבה וחבירו זכר, והרי יש ס"ס שמא שהתוקע זכר ואת"ל נקיבה שמא גם השומע נקיבה, ומוכח דלא אמרי"ט ס"ס זה.

בד' רמ"א שסנדק מעשיר

הנה יש אומרים שסנדק מעומד הוא חלק מהסנדק וע"כ כל די הרמ"א שסנדקאות מעשיר הוא רק כשעשה שניהם. וגי' שגם חלק מסנדק מהני שהרי גבי קטורת מבוואר ביומא דף כ"ה ב' שקטורת מעשרת וגם המחיתה גחלים לקטורת מעשרת ע"ש, וא"כ כמו שחלק מקטורת מעשרת ה"ע הואיל ומילה דמוי לקטורת א"כ חלק ממילה ג"כ מעשרת.

*

לדף היומי

בס' תולדות יצחק (תולדות הגאון ר' יצחק אלחנן זצ"ל) פרק י' הביא מעשה שמומר אחד לא רצה לחלוץ אאי"כ יבאו לו ראי' מן התלמוד שמומר חולץ, והג"ד יצחק אלחנן זצ"ל אמר דהנה בגיטין דף ע"ד ע"א ובקידושין דף ס' ע"ב א' הרי זה גיטך ע"מ שתתני לי מאתים זהו זמנת נתנה אין זקוקה ליבם לא נתנה זקוקה ליבם, רבן שמעון בן גמליאל אמר נתנת לאביו או לאחיו או לאחד מן הקרובים, והיינו דפליגי אם כשאמר לי כוונתו לי ולא ליורשי או לי ואפי' ליורש, וקי' מאד דאיך מושכח"ל שתתן לאחד מן הקרובים חוץ מאביו או אחיו, דאי הכוונה לבן הרי בלא"ה אין נופלת ליבם, ואם קרוב שהוא רחוק יותר מאביו או מאחיו הרי אינו יורש אלא במקום שאין קרוב ממנו, וא"כ שאין אב ואח וקרוב אחר יורש הרי בלא"ה אין יבם ולכא' ירכיח ליתן את המאתים זה, ובאמת שהריטב"א שם הק' כן, אלא י"ל דאידי שיהיבם הוא מומר וכחסונרים שאינו יורש ומי"מ זוקק ליבם, וע"כ קרוב אחר יורש ואם נתנה לו פטורה מיבם ואם לא נתנה לו חייבת ביבם, ועי' בס' עין יצחק ס' נ"א ענף א'.

ועי' בס' טל תורה לקידושין ס' שכ"י ת"י אחר דנפ"מ לפי ש"י חוות יאיר שאם מת בעלה ואח"כ מת היבם נעשית קטלנית למי"ד בתרי זימני הוי חזקה, וא"כ אם לא נתן מאתים זו ליורשים נמצא שהגט אינו גט ומת בעלה וגם מת היבם והרי היא קטלנית, אבל אם נתן מאתים זו נמצא שהגט גט ויבם אינו יבם, ואף שד"י רשב"ג אמר לה והרי רשב"ג ס"ל בתלת זימני הוי חזקה, אבל מבוואר ביבמות שמתחילה סבר בתרי זימני הוי חזקה, וגם אפשר דנפ"מ אם היה לה קודם לכן בעל אחר שמות ועי"כ יש ג' פעמים.

*

פרפראות לסוף מס' קדושין

- א. במס' גיטין יש הרבה דפי גמ' על מביא גט מתי צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, ומצינו בענין זה דין במס' קדושין שלא הזכיר במס' גיטין
- ב. מצינו במס' קדושין שבזמן שנימול יושב בחיקו של אברהם אבינו
- ג. היכן מצינו תענית בה"ב במס' קדושין?

תשובות

- א. קידושין ע"ב עמוד א' אמר רב פפא כמחלוקת ליוחסין כך מחלוקת לענין גיטין ורב יוסף אמר מחלוקת ליוחסין, אבל לגיטין דברי הכל עד ארבע תניינא דג"ר, ופרש"י לענין מה שאמרו שמוביא גט מבבל כמביא בא"י שא"י לומר בפ"י וע"ז דנו היכן גבולות בבל,
- ב. בקדושין ע"ב (א) א"י שרבי אמר אדא בר אהבה יש בה, (עמ"ב) היום יושב בחיקו של אברהם, ופרש"י ונראה דהא יושב בחיקו של אברהם אבינו שנכנס לברית מילה
- ג. בקדושין דף פ"א ע"א ד"ה סקבא, כתבו י"כך נהגו התענית לאחר פסח ולאחר סוכות'.